"Dedeleri Şapka Inkılabına Karşı Gelen, Bedelini 37 Yıldır Torunları Ödüyor..

Vatanında 40 Vatansız

Tam 40 kişiler... Hatay'ın pipo tütünleriyle ünlü Yayladağ ilçesinin Yeditepe kasabasında yaşıyorlar. Bir mahallede yan yana beş-altı eve sığınmış, evlerinin önündeki birer dönümlük yamaçlarda kazmayla en güç koşullarda tütün ekerek geçiniyorlar. Arada bir de, tütünde yapılacak iş olmadığında, Hatay'a ya da Yayladağ'a inip inşaatlarda duvarcılık, sıvacılık yapıyorlar. Ve bütün hayatları böyle geçiyor. Çünkü onların, mal-mülk alıp satmaları, yüksekokullara gitmeleri, devlet memuru olmaları, fabrikada iş bulup çalışmaları, evlenmeleri, oy kullanmaları, muhtarlığa ya da parti delegeliğine aday olmaları, askere gitmeleri, tümü yasak... Kimi kanunda yazılı, kimi yazılı olmayan fiili yasaklarla çevrilmiş, yaşamaya çalışıyor Parlak sülalesi. Çünkü onlar, Türk vatandaşı değiller. Emniyetten her yıl, üzerinde "Suriye uyruklu" yazan geçici ikâmet tezkeresi alıyorlar. Oysa Parlak sülalesinin Suriye ile hiçbir ilişkisi yok!

Bu garip ve trajik öyküyü anlayabilmek için, 53 yıl öncesine, 1939 yılının o uğursuz gününe dönmek gerekiyor. Çünkü herşey o gün başlamış Parlaklar için. Bir ailenin üç kuşağının hayatını karartan ipotek, çoğunun henüz dünyada olmadığı, analarının rahmine bile düşmedikleri o gün konmuş.

O gün, köyün imamı Sefer Parlak, evinin bahçesindeki dut ağacının asmalarını budamaya çıkmış. İşini bitirmiş, ağaçtan inmeye başlamış ki, evin yanıbaşındaki jandarma karakolunun gedikli çavuşunun gür sesini duymuş: "İmam efendi! Hani şapkan?"

İmamın yüreğinden buz gibi bir rüzgâr geçmiş. Başına gelecekleri hissedip iliklerine dek ürpermiş. Ağaçtan inmiş ve ağacın budağına astığı yırtılmış şapkasını göstermiş:

- İşte bak, burada.
- Niye başında değil de orada duruyor?
- Yırtıktı, ondan giymedim.
- O zaman yenisini al.
- Alamam, param yok.

Parlak sülalesinde kimsenin nüfus cüzdanı yok. 53 yıldır aralıksız Türkiye'deler ama, alabildikleri belgeler "yabancılara mahsus kimlik" ve her yıl yenilenen "geçici ikâmet tezkeresi." Geçici ikâmet için 53 yıl biraz çok değil mi?..

Çavuş bu cevabı alınca genç imamın suratına bir tokat patlatmış. Öykü, özellikle genç kuşaklara pek inandırıcı gelmeyebilir, o nedenle, gelin, olayın geçtiği yılların atmosferine kısa bir göz atalım... Atatürk'ün Kastamonu'da halka hitaben "Efendiler, bu gördüğünüz serpuşun adı şapkadır" diyerek şapka inkılabını başlatmasının ardından, bazı dindarlar "Şapka gâvur icadıdır, giymeyin" diye direnmiş, tokat ne kelime, ünlü din bilgini İskilipli Atıf Hoca gibi bazıları bunu hayatlarıyla ödemişti. İşte Sefer Parlak da o yıllarda bir yandan "Bu gâvur icadını mı giyeceğiz" diyen cemaatin, diğer yandan "Sen giyersen herkes giyer" diye tutturan jandarmanın baskıları altındaymış. O ise hem başına bela gelmesin, hem de köylüsüyle kötü olmasın diye her iki tarafı da idare etmeye çalışıyormuş. Taa ki yediği tokata kadar... Bu tokat çok ağırına gitmiş. Bütün bunların üstüne bazı hocaların şapka yüzünden asıldığı haberleri de gelince, birkaç arkadaş birleşip "Bu iş kötüye varacak" diyerek Suriye'ye kaçmışlar...

Çavuşla imam arasında geçen olay doğru mu, yanlış mı; abartılı mı, gerçek mi bilemiyoruz. Çünkü olayın, o zaman 14 yaşında olan, şimdi 67'sine gelen imamın oğlu Mehmet Parlak'tan başka tanığı yok. Ama hikâyenin tıpatıp doğru olup olmadığı pek de önemli değil. Çünkü nasıl olmuşsa olmuş, imam Suriye'ye kaçıp beş ay orada kalmış ve bu kısa maceranın bedelini Türk vatandaşlığını yitirerek ödemiş. Ve kendi "sulbünden gelen" 40 kişilik bir sülale, 53 yıl önce dut ağacının altında meydana gelen tartışmanın bedelini bugün vatandaş haklarından mahrum bir hayatı sürdürerek ödüyor.

1992 yılında hâlâ böyle tuhaf bir uygulamanın kurbanı olabilecek insanlar bulunduğuna inanmakta güçlük çektiğimizden, soluğu Yeditepe'de alıyoruz. Ve imamın torunu Zekeriya Parlak'ın evinin kapısını tıklatıyoruz.

Sülalenin o sırada köyde bulunabilen bütün üyeleri,

Aktüel, sy:78, 31 Aralık 92-6 Ocak 93

(10. Ocak.93 tarihli Zaman'da bu haber-yorum üzerine derkenar yazdım)

İZÜ - İSMAİL KARA TÜRKİYE'DE DİNİ HAYAT ARŞİVİ

yoksul evin kerevetlerinde sıra sıra dizilmiş. Tümü İstanbul'dan gelecek gazetecileri, kaderlerinin değişmesine katkıda bulunacağına inanmak istedikleri bizi bekliyorlar. Gözlerinde umutlu ışıltılar var. Bir de aynı hikâyeleri kimbilir kaçıncı kez anlatacak olmanın bezginliği... Ailenin en büyüğü olan imamın oğlu Mehmet Parlak alıyor ilk sözü:

"Babam, gittikten birkaç ay sonra Türkiye'ye döndü. Başka köylerde ikişer, üçer sene imamlık yaptı. O zaman imamın parasını köylü verirdi, öyle ufak tefek paralarla yaşadı. Ortalık yatışınca da Yeditepe'ye döndü. Ben de, kardeşlerim de bir orada bir burada olduğumuzdan okula gidemedik. Sonra askerliğimizi Türk vatandaşı olarak yaptık. Derken 1954 seçimleri geldi. Biz o zaman Halk Partisi'ni tutuyorduk. Babam da imam ve sevilen bir kişi olduğundan DP'ye oy vermesini istediler. O da reddetti, Halk Partisi'ne oy verdi. Seçimlerden sonra Demokratlar çok kuvvetlendi, hatta Halk Partisi Meclis'te 27 milletvekiline düştü. Biz iyice zayıf duruma düştük. Köydeki DP'liler de, particilik intikamı için bizi, bunlar Suriyeli'dir, dışarıdan gelip ahaliyi kışkırtıyorlar, diye şikâyette bulunmaya başladılar. 1955'te de nüfus kâğıtlarımızı gelip yenileyeceğiz diye aldılar, geri vermediler. Bunları yapan, partili ihtiyar heyeti üyeleri. Sonra da, vatandaşlıktan düştünüz, dediler. Aralarında, bunların topraklarını paylaşırız, bunları sürersek filan yeri sen alırsın, falan yeri de ben alırım, diye konuşmuşlar. Halbuki toprak dediği de yamaçta birkaç dönüm taşlık arazi."

Sülalenin o sırada köyde bulunabilen bütün üyeleri, yoksul evin kerevetlerinde sıra sıra dizilmiş. Tümü İstanbul'dan gelecek gazetecileri, kaderlerinin değişmesine katkıda bulunacağına inanmak istedikleri bizi bekliyorlar. Gözlerinde umutlu ışıltılar var. Bir de aynı hikâyeleri kimbilir kaçıncı kez anlatacak olmanın bezginliği...

Bunlar anlatılırken, imamın diğer oğlu Ali Parlak'ın gözleri dolu dolu oluyor: "Babamız evliya gibi adamdı. Bu işlerin kahrıyla 74'te öldü. Keşke ben o gün Suriye'ye gitmeyeydim de başınıza bunlar gelmeyeydi, eğer böyle olacağını bilseydim, derimi yüzselerdi gitmezdim, derdi. Biz öfkelenirdik, o bize, kin tutarsanız hakkımı helal etmem, kimseye gözünün üstünde kaşın var demeyeceksiniz, derdi. Zavallı anam da bunları düşüne düşüne aklını oynattı, dört-beş ay önce öldü."

Mehmet Parlak'a "Peki sizin Suriye ile ilginiz var mı? Buralardaki bazı ailelerin Arap kökenli olduğu, Suriye'de akrabaları oldukları bilinir" diye soruyoruz. Cevabı şöyle: "Yok. Özbeöz Türküz. Babam hariç hiçbirimiz Suriye'ye gitmedik bile. Ama devlet bize, Suriyeli'siniz, deyince, acaba babam zamanında oraya gittiğinde oranın vatandaşı mı oldu, diye Suriye konsolosluğuna sorduk, oradan da hayır, dediler. Biz Arapça bile bilmeyiz ama, üç ay babam orada kaldı diye devletin gözünde Arap olduk."

Gerçekten de Parlak ailesinin fertleri şaşılacak kadar temiz bir Türkçe'yle konuşuyor. Antakya civarında Arapça'ya benzeyen bir şive yaygın olduğu ve Arap kökenliler böyle konuştuğu halde, Parlaklar'da bunun izine bile rastlanmıyor.

Mehmet Parlak, vatandaşlığı kaybettikten sonra neler yaşadıklarını ise şöyle anlatıyor: "Bizi hep birlikte toplayıp Suriye'ye göndermek istediler. 56 ile 60 arası çok uğraştılar. Nezarethaneye bile alındığımız oldu. O arada bizi bir avukat kurtardı da Suriye'ye gönderilmedik. O gün bugündür de vatandaşlığa alınmak için uğraşıyoruz. İki-üç senede bir Ankara'ya gideriz. Köyümüze gelen siyasetçiye, valiye, kaymakama söyleriz. Çoğu bize hak verir ama, işimiz bir türlü olmaz." Sözün burasında Mehmet Parlak'ın oğlu Zekeriya Parlak konuşmaya giriyor: "Bu iş takip işi. Bizim paramız yok, babam Ankara'ya zor gidiyor. Fakiriz, yol iz bilmeyiz. Avukatlara bazen vekalet veriyoruz ama, sonra parasını, dava masrafını ödeyemeyince onlar da haliyle işin ucunu bırakıyorlar. Sonuca gidemiyoruz. Babam ne zaman İçişleri Bakanı ile görüşmek istese yok dedirtirler. En fazla oradan Nüfus Genel Müdürlüğü'ne yollarlar. Onlar da dinleyip dinleyip bakacağız, derler. Sonra sormaya gideriz, bakarız ki o müdür gitmiş, başkası tayin olmuş. Ona yeni baştan aynı şeyleri anlatırız, sonra o da gider... Senelerdir böyle..."

Baba Mehmet Parlak'ın bir anısı aklına geliyor bu arada. Tabakasındaki tütünden sigara sarıp derin bir nefes çektikten sonra anlatıyor: "Beni Ankara'da çok kimse tanır. Bir daireye gitsem, Parlaklar siz misiniz, derler. Geçen sene yine gittim İçişleri Bakanı'na. Özel kalem müdürü beni Nüfus Genel Müdürlüğü'ne yolladı. Bakanlığa kadar zaten otelden yayan gitmişim, oradan da müdürlüğe yayan gittim. Yorgun argın oturdum oradaki memurun karşısına, soluklanıp bir sigara sarıyordum ki kızın biri çıktı oradan, memura, cevabını ver gitsin, dedi. Baktım kıza, kızım, burası babanın tapulu malı mı, dedim, sen biliyor musun, ben sabahtan beri Ankara'yı adım adım karışladım, hem de bu yaşımda, bu karda çamurda."

Parlak ailesinde böyle çok hikâye var. Peki bu kadar açık bir haksızlığa nasıl olup da kimse sahip çıkmamış, kimse ellerinden tutmamış? Bu sorunun cevabı Türkiye'nin gerçeklerini bilenler için sürpriz değil. Mehmet Parlak anlatıyor: "Aslında köyden birkaç kişi daha vatandaşlıktan oldu bizimle aynı şekilde. Topal bir polis vardı o zaman, Ankara'da benim adamım var, 8'er lira verin yeniden sizi vatandaş yapayım, dedi. Bizde para yoktu, veremedik. Verenler vatandaş oldu, biz olamadık. Sonradan her bakan değiştiğinde gittik. Hep, bakan yok, gelmedi, diyorlar, yalan mı bilmem. Evvelki yıl Özal'a bile gittik, yanına koymadılar. Devlet de biliyor bizim suçumuz olmadığını ama, kalem oynamış bir kere. Değişmiyor." Oğlu Zekeriya da babasını doğruluyor: "Dedemin hasımlarından sonuncusu üç ay önce öldü. Babam hep, ilişmeyin, derdi, biz de öte tarafta hesaplaşsınlar dedik, husumet etmedik. Fakat son zamanlarında bir defa konuş-

İZÜ - İSMAİL KARA TÜRKİYE'DE DİNİ HAYAT ARŞİVİ

tuk. O da, deden partiçiydi, para da vermedi, ondan böyle oldu, dedi."

Bu kez ortaya soruyoruz: "Peki hiç eylem yapmayı filan düşünmediniz mi, belki bu yolla derdinizi duyururdunuz?" Kadınlardan biri atılıyor bu kez: "Ali'ye dedim, git Ulus Meydanı'na, çık bir cereyan direğinin başına, atacağım kendimi de, diye. Yapmadı."

Parlak ailesine, vatandaşlıktan çıkartılmanın kendilerine nelere mal olduğunu da soruyoruz. Cevaplar art arda yağıyor. İçleri o kadar dolu ki... Biri "Şu ektiğimiz birkaç dönüm eskiden bizimdi. O da elimizden alındığı için devlete icar veriyoruz. Kendi toprağımızda kiracıyız" diyor. Bir başkası atılıyor: "Başkasının çocuğu askere giderken, içimiz eziliyor. Bizim çocuklar ne askere gidebiliyor, ne memur olabiliyor, ne buradaki diğer gençler gibi Almanya'ya gidiyor veya İskenderun Demir Çelik'e girebiliyor. Anca inşaatlarda çalışıyorlar. Avrat bile vermiyorlar bize, kimse kızını vermiyor. Ben dayı kızıyla evliyim, kardeşim hala kızıyla evli. Veya ancak çok bize güvenen biri kızını verirse, ona da hoca nikâhı yapabiliyoruz. Resmi nikâh yok. Anası Türk vatandaşı olan çocuklarımız da analarının nüfusuna kaydoluyor. Hacca dahi gidemiyoruz. Bazı akranlarımız Bağ-Kur'a yazılıp emekli oldular, onu da yapamadık." Gençlerden biri alıyor sözü: "Bazen kimlik kontrolü oluyor, bizim yabancı kimliği görünce hemen karakola çekiyorlar. Dert anlatana kadar birkaç saat nezarette kalıyoruz. Şüpheli muamelesi görüyoruz. Bize soruyorlar, neden babanın soyadı Parlak da, ananın soyadı Kartal, diye mesela. Hep bunlar dert."

Parlak ailesi koalisyon hükümeti kurulduğundan beri vatandaşlığa dönme konusunda daha bir umutlu. Nedeni de, televizyon ve gazetelerde ara sıra çıkan, vatandaşlıktan atılanların geri dönebileceği yolundaki haberler. Bunları dinliyorlar, ertesi gün kaymakama çıkıyorlar ama, kaymakam "Bize böyle bir yazı gelmedi" deyince tüm hayalleri yıkılıyor. Bazen de 12 Eylül kurbanlarının vatandaşlığa geri döndüklerini duyuyorlar. O zaman öfkeleri kabarıyor: "Bakıyoruz, adam Türkiye aleyhinde bir sürü şey yapmış, çıkarılıp bir-iki sene sonra geri alınıyorlar vatandaşlığa. Futbolcusu, Yugoslav'ı, Bulgar'ı hep Türk vatandaşlığına alınırken böyle kalmak zorumuza gidiyor."

Parlak sülalesinin küçükleri... Erkeklerin işi daha güç. Büyüyünce askere gidemeyecekler, resmi nikâh yapamayacakları için hiç kimse onlara kız vermeyecek.

Söz ilerleyip dertler deşildikçe, bizi şaşırtan bir şeyi daha açıklıyorlar. Belki de, o bari kurtuldu, şimdi bizden dolayı başına iş gelmesin, diye o ana kadar saklıyorlar ama, birkaç saatlik konuşma sonunda dayanamıyorlar: "Hepimizi böyle sanmayın. Bir amcamız Türk vatandaşı! Ağzı laf yapar, zekidir. Uğraştı, kovaladı, CHP-MSP koalisyon hükümeti sırasında vatandaşlığa alındı. Madem sakıncalıydık o niye alındı, madem sakıncasızdık, biz niye alınmıyoruz?"

Bu haklı sorunun cevabını aramak için ertesi gün Parlak sülalesinin Türk vatandaşı olan tek ferdini, Hüseyin Parlak'ı arıyoruz. İskenderun'da ticaret yapan Hüseyin Parlak, ailesinin ve kendisinin durumunu şöyle anlatıyor:

"Bizi vatandaşlıktan düşürttükten sonra, ben buraya yerleştim. Kendi adıma iş kuramayacağımdan, başkasının adına iş kurdum. Böyle gitmiyordu. Koalisyon zamanı İçişleri Bakanı Oğuzhan Asiltürk'e gidip tüm aile için müracaatta bulundum. Eh, önce can, sonra canan. Bizimki oldu. Onlar hâlâ uğraşıyorlar ama, kılığına kıyafetine bakan, bunlar Türk vatandaşı olsa ne olur, diyerek başından savıyor. Dertlerini anlatamıyorlar..."

Bu görüşmelerden sonra, hangi yasal dayanakla bu ailenin vatandaşlıktan çıkartıldığını araştırıyoruz. Ve 1955'te İçişleri Bakanlığı'nın bir emriyle vatandaşlıktan düşürüldüklerini öğreniyoruz. Emir "Hatay Antlaşması'nın 3 ve 5. maddelerine göre" verilmiş. Anlaşmanın o maddeleri ise "Hatay'ın Türkiye'ye ilhakından sonra, Hatay vatandaşıyken otomatikman Türk vatandaşlığını kazananların, altı ay içinde Suriye veya Lübnan vatandaşlığını tercih edebilecekleri" yolunda. Ama aradan 16 yıl geçmiş, altı aylık süre çoktan dolmuş. İmam Sefer Parlak Suriye vatandaşlığını tercih etmiş olsa bile Türk vatandaşlığından o zaman çıkartılması gerekmez mi? Devletin aklı 16 yıl sonra mı başına gelmiş? Yoksa kendilerine oy vermedi diye Kırşehir ilini bile ilçe yapacak kadar hukuku çiğneyen DP iktidarı, burada da mı aynı fütursuzlukla davranmış? Bunu aydınlatmak ve vatandaşlıktan çıkarma emrini bulabilmek için gösterdiğimiz çabalar ise boşa çıkıyor. Ne de olsa o bir gizli belge. Ama İçişleri Bakanlığı'ndan şöyle bir cevap geliyor: "Hatay'ın ilhakı sırasında tercih hakkını Suriye lehine kullanarak Suriye'ye giden Sefer Parlak, eşi ve çocukları Türk vatandaşlığını kaybetmişlerdir. Yeniden vatandaşlığa alınmak için 1964 yılında yaptıkları başvuru sonunda haklarında yapılan araştırma ve soruşturma sonucu vatandaşlığa alınmaları uygun görülmediğinden 1977'de Bakanlar Kurulu'nca reddedilmiştir..." 1964 yılında yapılan başvuruyu 13 yılda soruşturup yanıtlayan devletin bazı birimleri ise öyle düşünmüyor. Örneğin Hatay-Yayladağ Nüfus Müdürlüğü'nün ve Yeditepe Jandarma Karakolu'nun "Vatandaşlığa alınmaları sakıncalı değildir" yollu yazıları bunun kanıtı. Üstelik İçişleri Bakanlığı'nda bir görevliden de "Bunlar devlete bağlı, iyi insanlar. Başvuru yapsınlar" sözlerini duyuyoruz.

Ama burası Türkiye, burası Aziz Nesin'in, nüfus kütüğünde her nasılsa ölü gözüken ve bir türlü yaşadığını ispatlayamayan "Yaşar Ne Yaşar, Ne Yaşamaz" öyküsünü yazabildiği ülke. Ve Mehmet Parlak'ın dediği gibi, "Kalem oynamış bir kere..."

Kalemi bugün ellerinde tutanlara, "Hazreti Ömer adaleti" sağlayacağını vaat eden "Baba"ya ve bakanlığı hâlâ bir şoför ve sekreterden ibaret olan İnsan Hakları Bakanı'na sunulur...

MEHMET YALÇIN

İZÜ - İSMAİL KARA TÜRKİYE'DE DİNİ HAYAT ARŞİVİ